

DOKUZUNCU BÖLÜM

Bolu'da Kuş Gözlemciliği Turizmi

Dr. Öğr. Üyesi Onur Cüneyt KAHRAMAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
onurcuneytkahraman@ibu.edu.tr

BÖLÜMÜN AMAÇLARI

1. Kuş Gözlemciliğinin gelişimi ve genel bilgiler sunma,
2. Dünyada ve Türkiye'de gerçekleştirilen Kuş Gözlemciliği Turizminin gerçekleştirildiği yerler hakkında bilgiler sunma,
3. Bolu'da gerçekleştirilen Kuş Gözlemciliği Turizmi hakkında bilgiler sunma amaçlarıyla hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Kuş gözlemciliği turizmi özel ilgi turizmine giren genellikle yüksek gelir grubunda bulunan bireylerin gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Kuş gözlemciliği turizmi sayesinde yaban hayatının korunması ve çevre bilincinin artırılması gibi birçok olumlu etki olmaktadır (Şekercioğlu, 2002). Bununla beraber bu turizm türünün Türkiye açısından önemli bir gelir kapısı olabileceği söylenebilir. Çünkü, Türkiye'nin kuşların göç yolu üzerinde olduğu ve Türkiye'deki kuş türlerinin Avrupa ülkeleriyle neredeyse aynı sayıda olduğu belirtilmektedir (Bekir, 2008; Duran, 2012). Bu açıdan kuş gözlemciliği turizminin ne olduğunun iyi anlaşılabilmesi ve bu faaliyeti gerçekleştiren turistlerin çekilebilmesi adına Türkiye'de bulunan kuş gözlemciliği turizmi destinasyonları hakkında çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bolu ili de kuş gözlemciliği turizminin gerçekleştirilebileceği önemli destinasyonlardan biri olarak kabul edilebilir (Kılıç ve Kasperek, 1987; Kumerlove, 1962; 1970; Roselaar, 1995; Erdoğan, 1995; Aslangündoğdu, 2011). Bu doğrultuda bu bölümün amacı, kuş gözlemciliği turizmi hakkında bilgi vererek Bolu ilinin sadece kuş turizmi, yayla turizmi veya sağlık turizmi açısından değil bu turizm türlerinin yanında kuş gözlemciliği turizmi gibi özel ilgi turizmine giren turizm türlerinin de gerçekleştirilebileceği bir destinasyon olduğunun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak ve kuş gözlemciliği turizminin gerçekleştirildiği yerler hakkında bilgiler sunarak Bolu'nun önemli bir kuş gözlemciliği turizmi potansiyeli olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Bu bölüm kapsamında öncelikle kuş gözlemciliği kavramı açıklanarak nasıl bir gelişim gösterdiği belirtilmiştir. Bununla beraber kuş gözlemciliği turizminin ne olduğu, bu faaliyetin nasıl gerçekleştirildiği ve kuş gözlemciliğinin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kuş gözlemciliği turizminin Dünya'da ve Türkiye'de nasıl bir işlem hacmine sahip olduğu açıklanarak

bu faaliyete kaç kişinin katılım sağladığı ile alakalı çalışmalar belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki kuş alanlarının sayısı ve kuş türlerinin sayısı hakkında bilgi verilerek Türkiye'nin kuş gözlemciliği turizmi açısından önemine vurgu yapılmıştır. Üçüncü bölümde Bolu'da bulunan kuş türlerinin sayısı ve kuş gözlemciliği alanları hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Son olarak Bolu ilinin kuş gözlemciliği turizmi açısından öneminden bahsedilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

9.1. KUŞ GÖZLEMCİLİĞİ TURİZMİ

Kuş gözlemciliği doğayla iç içe olup doğayı kuşların gözünden görmek ve doğayı tanıyabilmeyi sağlayan, parklar, sulak alanlar, orman ve göller gibi doğal ortamlarda kuşların gözlemlenmesine olanak sağlayan bir spordur (Albayrak, 2013: 164). Literatürde insanların kuşlara olan ilgisine yönelik olarak birçok çalışma gerçekleştirilmiş olsa da kuş gözlemciliğinin ne olduğuna dair net bir cevabın olmadığı söylenebilir (Fischer ve Flegg, 1978). Kuş gözlemciliği ile ilgili tanımlar incelendiğinde birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Şekercioğlu'na (2002: 282) göre "kuşları doğal ortamlarında gözleme ve tanımlama faaliyetidir." Diğer bir tanıma göre kuş gözlemciliği (Kandır ve Erturan, 2015); doğadaki kuşların izlenmesi ve tanımlamasına yönelik olarak doğaseverlerin hobi amaçlı, bilim insanlarının ise bilimsel amaçlarla gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir. Bir başka tanıma göre kuş gözlemciliği (Sevindi, 2013: 64): "Kuşları doğal ortamlarında izlemeye dayanan ve bireysel ya da toplu olarak gerçekleştirilen rekreasyonel aktivitelere kuş gözlemciliği (birdwatching) denir." Genellikle eğitim seviyesi ve gelir durumu yüksek bireyler tarafından gerçekleştirilen bu turizm türü, yapıldığı alanda bulunan yerel halka sunduğu ekonomik katkının yanında yerel halka kuş türleri ve kuşların yaşadığı alanlar hakkında bilgiler sunması nedeniyle önemli bir turizm türü olarak görülmektedir (Şekercioğlu, 2002). Ayrıca, kuş gözlemciliği fiziksel aktiviteleri içermesi nedeniyle bir gözlem sporu olarak tanımlansa da temel olarak sessizlik ve hareketsiz bir şekilde kuşları gözlemlemeyi içermesi nedeniyle yaban hayatı gözlemciliği turizmi altında da değerlendirilmektedir (Sevindi, 2013).

Kuş gözlemciliği faaliyetlerinin 1800'lü yıllarda ortaya çıktığı ve günümüzde giderek artan bir faaliyet haline geldiği görülmektedir (Özkazanç ve diğerleri, 2019). Kuş gözlemciliği ile ilgili olarak yapılan çalışmalar kuş gözlemcilerini farklı değişkenler aracılığıyla gruplandırılmış olup bu değişkenler şunlardır (Çakıcı ve Harman, 2006): "Doğal yaşam bilgisi, kuş tanımlama becerisi, kuş gözlemciliği faaliyetini yapma sıklığı, kuş gözlem kulüplerine üyelik, kuş gözlemciliği ekipmanı, kuş gözlemciliği faaliyetine bağlılık, kuş gözlemciliğinin geleceğine ilişkin beklentiler, kuş gözlemciliğine yönelen güdüler ve kuş gözlemciliğinin önemi." Bu faaliyeti gerçekleştirmek isteyen bireylerin kuşlara yakınlaşması kuşları ürkütme riski nedeniyle dolayı uzaktan dürbünle gözlem yapmaları gerekmektedir. Bununla beraber uzak mesafeleri görmek için teleskoptan da yararlanılmaktadır. Ayrıca, kuşlarla ilgili bilgileri toplamak için not defteri ve kuş türlerini daha

iyi tanımlayabilmek için rehber kitapları bulundurmak kuş gözlemcileri adına yararlı olacaktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020a).

Yapılan çalışmalara göre kuş gözlemciliği genellikle iki teknik kullanılarak gerçekleştirilmekte olup bu tekniklerden birincisi (Buckland, 2006; Özkazanç ve diğerleri, 2019); kuş gözlemi gerçekleştiren bireylerin gizlenerek yaptıkları gözlemleri içermektedir. İkinci teknik ise belirli noktalarda tempolu yürüyerek, arazi koşullarına göre 30 ila 60 dakika arası süren ve yapılan sayımı içermektedir. Kuş gözlemciliği gerçekleştirilirken temel olarak doğayı rahatsız etmeden doğadan keyif almayı içermektedir (Collins-Krenier ve diğerleri, 2013). Ayrıca gözlemi gerçekleştiren kişilerin deneyimlerine veya izlenen kuş türüne göre gözlem çıplak gözle, dürbünle, kara teleskopla kimi zamanda kuşların sesinin dinlenmesi yöntemiyle gerçekleştirilmektedir (Sevindi, 2013). Kuş gözlemciliği turizm türüne katılan bireyleri sahip olması gereken ekipmanların yanında bazı kurallara uyması gerekmektedir. Bu kurallardan ilki çevreye kirletmeden ve kuşları rahatsız etmeden bu faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte kuşların yuvalarından uzak durmak, yumurtalara ve yuvada bulunanlara dokunmamak gerekmektedir (Bekir, 2008).

Kuş gözlemciliği faaliyetinin olumlu yönlerinin yanında olumsuz yönlerinin de bulunduğu belirtilmektedir. Buna yönelik olarak Şekercioğlu (2002) yaptığı çalışmada kuş gözlemciliğinin olumlu ve olumsuz yönlerini aşağıdaki tabloda belirtmektedir.

Tablo 9.1. Kuş Gözlemciliğinin Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Kuş Gözlemciliğinin Olumlu Etkileri	Kuş Gözlemciliğinin Olumsuz Etkileri
Kuş çeşitliliği ve yerel kazanç arasında bir bağlantı sağlamaktadır.	Kuşların suni sesler ve çok fazla yaklaşılarak rahatsız edilmesi
Yaban hayatını korumaya yönelik ekonomik teşvik sağlamaktadır.	Yuvaların terk edilmesi ve zarar görmesi
Diğer turizm türlerine göre daha az olumsuz etkisi olup daha fazla kazanç sağlamaktadır.	Nadir ya da tehlike altından olan kuşlara olan tehditlerin artması
Özgün kuş türlerine yönelik olarak yerel açıdan kontrol sağlamaktadır.	Ziyaretçi kaynaklı kirlilik ve habitat (yasam ortamı) yok olması
Bilinmeyen turizm bölgelerine ziyareti artırmaktadır.	Yerel halkta oluşan gelir sızıntısı
Kuş türleri sayesinde korunmayan bölgeler korunmaktadır.	Dışlanan yerel halkın küskünlüğü
Yerel doğa tarihinin zenginleşmesi sağlanmaktadır.	Turizmle ilgili oluşan kültürel bozulma
Yerel rehberlerin eğitimi ve istihdamı sağlanmaktadır.	
Kuşları korumasına yönelik fon sağlanmaktadır.	
Ornitoloji bilimine katkı sağlanmaktadır.	

Kaynak: Şekercioğlu (2002: 284)

9.2. KUŞ GÖZLEMCİLİĞİ TURİZMİNE DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Kuş gözlemciliğiyle ilgili olarak birçok konsey ve topluluk bulunmaktadır. Bu kuruluşlar hem profesyonel hem de amatör düzeyde faaliyet göstermekte ve özellikle Avrupa, Asya ve Afrika'da kuşların doğal hayatlarının gözlemlenmesi ile ilgili olarak araştırmalar gerçekleştirmektedir. Profesyonel olarak kuş gözlemciliği ile ilgili olarak faaliyet gösteren bazı kuruluşlar şunlardır: Uluslararası Kuş Koruma Konseyi (ICBP), Orta Ornitoloji Topluluğu (OSME), Uluslararası Su Kuşları ve Islak Alanlar Araştırma Bürosu (IWRB) ve Royal Kuş Koruma Topluluğu (RSBP) (Akpınar ve Bulut, 2010).

Kuş gözlemciliği turizmi genellikle Avrupa ve Amerika ülkelerinde oldukça yaygın şekilde gerçekleştirilmektedir. Kuzey Amerika'da yıllık 20-30 milyon arasında katılım sağlanan bu rekreatif faaliyete Kanada nüfusunun da yaklaşık %13'lük bir kesiminin katılım sağladığı belirtilmektedir (Jacquemont ve Filion, 1987; Hvenegaard ve diğerleri, 1989). Bununla birlikte Kanada'da bulunan "Point Pelee" ulusal parkının dünyanın en çekici kuş gözlem alanlarından biri olduğu ve 1987 yılında eğitim seviyeleri yüksek olan 57 binden fazla kuş gözlemcisinin burayı ziyaret ederek yıllık 3,2 milyon yerel gelir sağladığı belirtilmektedir (Hvenegaard ve diğerleri, 1989). Batı ülkelerine bakıldığında geçmiş dönemlerde bir hobi olarak görülen bu faaliyetin niş bir turizm türü haline geldiği görülmektedir (Connel, 2009). En fazla ve hızlı büyüyen rekreatif faaliyetler arasında görülen bu turizm türünün ABD'de 1982'den 2000'lere gelinirken oldukça hızlı bir şekilde %225 gibi bir oranla büyüme gösterdiği ve yaklaşık 69 milyon Amerikalı bireyin bu faaliyetle ilgilendiği belirtilmektedir (Scott ve Thipgen, 2003). Kuzey Amerika'nın haricinde Güney Amerika'da da kuş gözlemciliği ile ilgili faaliyetlerin bulunduğu görülmektedir. 2010 yılında Peru'ya gelen uluslararası turistlerden yaklaşık 400 bin turistin kuşlarla ilgilendiği ve önemli kuş alanlarına sahip olduğu belirtilmiştir (Puhakka ve diğerleri, 2011). Ayrıca Avustralya gelen birçok turistin kuş gözleme motivasyonu ile geldiği ve dünyada bulunan kuş türlerinin yaklaşık %8'inin burada bulunduğu belirtilmektedir (Jones ve Buckley, 2001).

1970'li yıllarda faaliyet göstermeye başlayan ve Önemli Kuş Alanları (Important Bird and Biodiversity Areas) projesi ile kuşların yaşam alanlarını korumaya yönelik olarak proje başlatan Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi (Birdlife International) 200 ülkenin üzerinde 13 binden fazla kuş alanını belirleyip koruma altına almıştır (Birdlife International, 2020a). Avrupa'da da faaliyet sürdüren bu konsey günümüzde 5000'nin üzerinde alan belirlemiş olup Avrupa'da 50'nin üzerinde ülkede faaliyetini sürdürmekte olup genel olarak Afrika, Amerika, Asya, Avrupa ve Orta Asya ve Orta Doğuda faaliyetlerine devam etmektedir (Birdlife International, 2020b).

Kuşların korunması ve çeşitliliğin devamı adına kuşların yaşam alanlarının korunması ve bu yaşam alanlardan verimli olanların belirlenmesine yönelik olarak

başlatılan Önemli Kuş Alanları projesi Türkiye’de de Doğal Hayatı Koruma Derneği tarafından 1990 yılında başlatılmıştır. Bu dernek Türkiye’deki önemli kuşların belirlenmesi ve kamuoyu oluşturabilmek adına lobi etkinlikleri yürütme gibi faaliyetlerin yanında kuşların korunmasına yönelik gelişmeleri izlemektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020b). Türkiye’de bulunan önemli kuş alanlarının sayısı 184 olup bu rakam oldukça fazla sayıda kuşa ev sahipliği ve göç yolu oluşturmaktadır (Çakıcı ve Harman, 2006). Bu Önemli Kuş Alanlarına Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi sitesinden ulaşılabilmektedir (Birdlife International, 2020c). Türkiye’de bulunan kuş türlerine bakıldığında 466 adet farklı çeşitte kuş türü bulunduğu ve bu rakamın Avrupa’daki kuş türü sayısı ile neredeyse eşit sayıda olduğu belirtilmiştir (Bekir, 2008). Bu rakamın fazla olmasındaki nedenlere bakıldığında Türkiye’nin coğrafi konumu nedeniyle kuşların göç yolu üzerinde bulunması ve bu göç yolunun Rusya’dan başlayıp Karadeniz ve Boğazı da içine alacak şekilde Afrika’ya kadar gitmesidir. Diğer bir neden ise Türkiye’de bulunan farklı doğal yaşam alanlarının bulunması ve sulak alanlarının fazla olmasıdır (Duran, 2012). Türkiye üzerinden göç gerçekleştiren kuşların kategorileri ve bu kategorilerin kriterleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 9.2. Kuş Gözlemciliği Kategori ve Kriterleri

Kategori	Kriter
A1 Dar yayılım alanına sahip türler	Bu alana nesli tükenmekte olan kuş türleri önemli sayıda ziyarette bulunur.
A2 Dar yayılım alanına sahip türler	Bu alan üreme açısından endemik kuş türü olarak kabul edilen ve ikincil alan olarak kabul edilmekte olan dar bir yayılım gösteren kuşların bulunduğu yerler olarak görülmektedir.
A3 Yayılımı biyomlarda sınırlandırılmış türler topluluğu	Bu alanda kuş popülasyonunun büyük bir kısmı veya tümü belirli bir biyomda sınırlandırılmış kuş türleri barınmaktadır.
A4(i) Topluluklar	Bu alana belirli dönemlerde düzenli olarak toplu halde veya birkaç su kuşu türü gelmektedir. Biyocoğrafik popülasyonunun %1’ini barındırır
A4(ii) Topluluklar	Bu alana belirli dönemlerde düzenli olarak topluluk halinde bulunan, birkaç deniz kuşu ya da karasal türler gelmektedir. Global popülasyonunun %1’ini barındırır
A4(iii) Topluluklar	Bu alana düzenli olarak bir veya birkaç türden 20.000 su kuşu ya da 10.000 deniz kuşu çifti gelir.
A(iv) Topluluklar	Bu alan toplu halde göç eden uçan göçmen türlerinin “göç geçidi” olarak kullandığı alandır.
B1(i) Topluluklar	Bu alanı belirli dönemlerde düzenli olarak topluluk halinde olan bir veya birkaç su kuşu türü göç yolu olarak kullanmaktadır. Bağımsız bir popülasyonunun % 1’ini barındırır.
B1(ii) Topluluklar	Bu alan belirli bir dönemde düzenli olarak topluluk halinde olan bir veya birkaç deniz kuşu türünün bağımsız bir popülasyonunun %1’ini barındırır.

Tablo 9.2 (Devamı). Kuş Gözlemciliği Kategori ve Kriterleri

Kategori		Kriter
B1(iii)	Topluluklar	Bu alan belirli bir dönemde düzenli olarak topluluk halinde başka kuş türlerinin göç yolu veya bağımsız popülasyonunun %1'ini barındırır
B1(iv)	Topluluklar	Alan, ilkbahar ve sonbahar göçleri sırasında, 5000'den fazla leylek ya da 3000'den fazla yırtıcı kuş, pelikan ya da leylek için "göç geçidi" işlevi görür.
B2	Korunma türleri olumsuz olan türler	Alan, Avrupa Ölçeğinde Korunmada Öncelikli (SPEC Kategori 1, 2, 3 - Korunma Durumu Olumsuz) ve önemli kuş alanları yaklaşımı korunmasına uygun olan bir tür için ülkedeki en önemli "n" alandan biridir.
B3	Korunma durumları olumlu, ancak popülasyonları Avrupa'da yoğunlaşmış türler	Alan, Avrupa Ölçeğinde Korunmada Öncelikli (SPEC Kategori 4 - Korunma Durumu Olumlu, ancak Avrupa'da yoğunlaşmış) ve önemli kuş alanları yaklaşımı korunmasına uygun olan bir tür için ülkedeki en önemli "n" alandan biridir.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021)

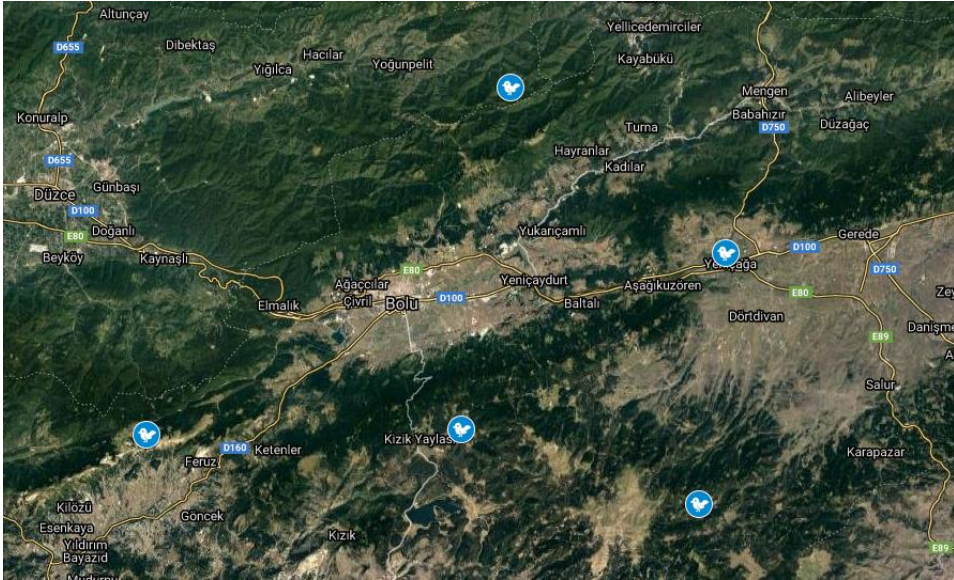
9.3. KUŞ GÖZLEMCİLİĞİ TURİZMİNE BOLU'DAN ÖRNEKLER

Bolu'da kuş gözlemciliği ile ilgili olarak yapılan çalışmalara göre birçok kuş türünün bulunduğu saptanmıştır. Kılıç ve Kasperek (1987) Yenicağa gölünde 183 kuş türünün gözlemlendiğini ve 14 tane kuş türünün yumurtladığını belirlemiştir. Yapılmış diğer çalışmalar incelendiğinde Kumerloeve (1962) Bolu ilinde 14 kuş türü bulunduğunu yine Kumerloeve'nin (1970) ilerleyen yıllarda yaptığı bir çalışmaya göre 13 kuş türünün Bolu'da gözlemlendiğini belirtmektedir. Bununla birlikte Roselaar (1995) ötücü kuşları incelediği çalışmada 78 türün ürediğini belirtmektedir. Erdoğan (1995) yaptığı çalışmada Yedigöller Milli Parkında 114 kuş türünün gözlemlendiğini belirtmektedir (Aslangündoğdu, 2011). Aslangündoğdu'nun (2011) Bolu Aladağ göleti ve çevresinde yaptığı araştırmaya göre bu bölgede 88 kuş türünün bulunduğu belirtilmiştir. Aşağıdaki haritada kuş gözlemciliği alanları bulunmaktadır.

Tablo 9.2. Bolu ili Kuş Gözlemciliği Turizmi Yapılabilecek Alanlar

Kuş Gözlemciliği Turizmi	Yedigöller, Abant Gölü, Yenicağa Gölü, Dörtdivan Kavaklı Dağı ve Kıbrısçık bölgesi, Aladağ Göleti.
--------------------------	--

Şekil 9.1. Bolu İli Kuş Gözlemciliği Alanları

Kaynak: Yazar tarafından Google Earth kullanılarak oluşturulmuştur.

Yedigöller Milli Parkı piknik, kampçılık, doğa yürüyüşü gibi faaliyetlerin yanında yaban hayatı gözleme ve kuş gözlemciliği açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır.

Fotoğraf 9.1. Yedigöller Milli Parkı

Kaynak: Fotoğraf bölüm yazarına aittir..

Abant Gölü, Kavaklı Dağı ve Aladağ Gölü kuş gözlemciliği açısından elverişli alanlar olarak görülmektedir. Bununla beraber Yeniçağ gölü kenarında kuş gözlemciliği için yapılmış olan kule bulunmaktadır (Bolu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2020). Yeniçağa gölü Bolu ve Ankara karayolu üzerinde Bolu Merkezine 37 km uzaklıkta olup Yeniçağa ilçesinde yer almaktadır. Bu göl 12 metre derinliğe sahip olup çeşitli su kuşlarına ev sahipliği gerçekleştirmektedir. Yeniçağa gölü uluslararası kriterler kapsamında “ulusal öneme sahip sulak alan” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin 184 kuş alanından biri olup bugüne kadar 217 adet kuş türü tespit bu göl çevresinde tespit edilmiştir (Türkiye Kültür Portalı, 2021a).

Fotoğraf 9.2. Yeniçağa Gölü Kuş Gözlem Kulesi

Kaynak: Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020).

Dörtdivan ilçesi ve çevresinde yer alan Kavaklı Dağı da kara akbabaların üreme alanı olup Bolu ili adına önemli bir kuş alanı olarak ifade edilmektedir (Bolu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2020). Bununla beraber Bolu'nun 30 km güneyinde bulunan Aladağ göleti kuş gözlemciliği adına uygun bir destinasyon olarak belirtilmektedir (Aslangündoğdu, 2011).

Fotoğraf 9.3. Aladağ Göleti

Kaynak: Türkiye Kültür Portalı (2021b)

SONUÇ

Kuş gözlemciliği uzun zamandır yapılan bir turizm türü olup bu turizm türüne katılan bireylerin ekonomik olarak yüksek gelir grubunda olan insanlar olduğu bilinmektedir. Katılan turistlerin eğitim seviyesinin yüksek olması da hem çevre bilincinin gelişmesi hem de yerel halk ile olan kültürel ve sosyal alışveriş açısından önemlidir (Şekercioğlu, 2002). Türkiye kuş gözlemciliği bakımından önemli bir destinasyon olup birçok kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır (Bekir, 2008). Bolu ili de kuş türleri bakımından Türkiye'nin önemli bir kuş gözlemciliği destinasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslangündoğdu, 2011).

Bolu birçok kuş türüne ev sahipliği yapan önemli bir kuş gözlemciliği destinasyonudur. Bununla ilgili olarak kuş türlerinin belirlenmesine yönelik birçok çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir (Kılıç ve Kasperek, 1987; Kumerloeve, 1962; 1970; Roselaar, 1995; Erdoğan, 1995; Aslangündoğdu, 2011). Ancak, Bolu'yu kuş gözlemciliği turizmi destinasyonu olarak ele alan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu açıdan kuş gözlemciliğine ilişkin turizm faaliyetlerine katılan bireylere yönelik gerçekleştirilebilecek çalışmaların Bolu'nun kuş gözlemciliği turizmi açısından gelişebilmesi adına önem teşkil edeceği düşünülmektedir. Bu kapsamda turist davranışı üzerine yapılacak çalışmalar ve Bolu'da gerçekleştirilen kuş gözlemciliği turizminin SWOT analizi ile ilgili yapılacak çalışmalar bu faaliyet hakkında somut veriler elde etme açısından yardımcı olacaktır.

Bolu ili birçok turizm türüne ev sahipliği yapmakla birlikte turizm türlerinden ekonomik olarak kısıtlı bir gelire sahip olduğu düşünülmektedir. Bunun temel nedeninin pazarlama ve tutundurma çalışmalarıyla beraber turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanlardaki alt yapı ve üst yapı eksikliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Kuş gözlemciliği açısından bakıldığında bu turizm türünü gerçekleştirecek bireylerin yüksek maliyetli teçhizatlar kullandığı görülmektedir. Ancak bu alet ve teçhizatların Bolu ilinde satışının sınırlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu turizm faaliyetinde kullanılan kuş gözlem kulelerinin Bolu ilinde sınırlı sayıda bulunduğu görülmektedir. Bu açıdan alt yapı ve üst yapıya ilişkin gerekli yatırımların yapılması oldukça önemlidir. Bu turizm türüne katılan turistlerin eğitim ve gelir seviyesi düşünüldüğünde bu bireylerin harcamalarını artıracak turistik ürün ve faaliyetlerin artırılması ve bunlara ilişkin pazarlama çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Sonuç olarak kuş gözlemciliği açısından önemli bir potansiyel barındıran Bolu ilinin gerekli gelişimleri gösterebilmesi adına çeşitli kamu yönetimleri tarafından gerekli yatırımların yapılmasının yanında bu turizm türüne ilişkin özel sektör ve yerel yönetimler tarafından pazarlanma çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, E. ve Bulut, Y. (2010). Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizmi Çeşitli Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi* (s. 1575-1594). Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Detay Yayıncılık.
- Arslangündoğdu, Z. (2011). Bolu-Aladağ Göleti ve Çevresinin Avifaunası. *Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi*, 7(2), 105-115
- Bekir, S. (2008). *Çoruh Vadisi, İspir, Uzundere, Yusufeli. Kuş Gözlemi Araştırmaları Raporu*. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi.
- Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2020). Kuş Gözetleme. [URL: <https://bolu.ktb.gov.tr/TR-69994/kus-gozetleme.html>]. (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2020).
- Birdlife International. (2020a). Sites & Habitats (IBAs and KBAs). URL: <https://www.birdlife.org/worldwide/programmes/sites-habitats-ibas-and-kbas>. (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2020)
- Birdlife International. (2020b). Europe and Central Asia. [URL: <https://www.birdlife.org/europe-and-central-asia>]. (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2020)
- Birdlife International. (2020c). Data Zone. [URL: <http://datazone.birdlife.org/site/results?cty=214>]. (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2020).
- Buckland, S. T. (2006). Point-Transsect Surveys For Songbirds: Robust Methodologies. *The Auk*, 123(2), 345-357.

- Collins-Kreiner, N., Malkinson, D., Labinger, Z. ve Shtainvarz, R. (2013). Are Birders Good For Birds? Bird Conservation Through Tourism Management in The Hula Valley, Israel. *Tourism Management*, 38, 31-42.
- Connell, J. (2009). Birdwatching, Twitching And Tourism: Towards An Australian Perspective. *Australian Geographer*, 40(2), 203-217.
- Çakıcı, C., & Harman, S. (2006). Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye'de Kuş Gözlemcilerinin Profili. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 161-168.
- Duran, C. (2012). Türkiye De Dağlık Alanların Kırsal Turizm Açısından Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14(22): 45-52.
- Erdoğan, A. (1996). Yedigöller Milli Parkı Avifaunası Üzerine Araştırmalar. *Tabiat ve İnsan*, 30(3), 6-12.
- Fisher J. ve Flegg J. (1978). Watching Birds. Penguin Books.
- Hvenegaard, G. T., Butler, J. R. ve Krystofiak, D. K. (1989). Economic values of bird watching at point Pelee National Park, Canada. *Wildlife Society Bulletin (1973-2006)*, 17(4), 526-531.
- Jacquemot, A. ve Fillion, F. L. (1987). The Economic Significance Of Birds in Canada. *The value of birds. Int. Council. for Bird Preserv. Tech. Publ*, 6, 15-21.
- Jones, D. N., Buckley, R. ve Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism of Australia. (2001). *Birdwatching Tourism In Australia* (Vol. 10). Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Kandır, H., ve Erturan, Z. (2015). Doğada Görsel Şölen: Kuşlar ve Kuş Gözlemciliği. *Ayrıntı Dergisi*, 3(31).
- Kılıç, A. ve Kasperek, M. (1987). The Birds of Yeniçağa Gölü. *Heidelberg, Germany: OSME*.
- Kumerloeve, H. (1962). Weitere Untersuchungen über die türkische Vogelwelt (ausgenommen Sumpt-und Wasservögel). *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası Seri B*, 27(3-4), 165-228.
- Kumerloeve, H. (1970). Zur Kenntnis der Avifauna Kleinasiens und der europäischen Türkei. *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası Seri B*, 35(3-4), 85-160.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020a). Kuş Gözlemciliği Nasıl Yapılır, [URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10204/nasil-yapilir.html>] (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2020).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020b). Önemli Kuş Alanları (öka) Projesi, [URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10205/onemli-kus-alanlari-oka-projesi.html>, (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2020).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Kategoriler ve Kriterler, [URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10334/kategoriler-ve-kriterler.html>, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2021).
- Özkazanç, N. K., Emir, Ö. Z. A. Y. ve ÖZCAN, A. Balıkdanı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası kuş türleri. *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 20(4), 341-351.
- Puhakka, L., Salo, M. ve Sääksjärvi, I. E. (2011). Bird diversity, birdwatching tourism and conservation in Peru: a geographic analysis. *PLoS One*, 6(11), e26786.
- Roselaar, C. S. (1995). *Songbirds Of Turkey: Taxonomy, Morphology, Distribution: An Atlas Of Biodiversity Of Turkish Passerine Birds*. Pica; GMB.

- Scott, D., & Thigpen, J. (2003). Understanding the birder as tourist: Segmenting visitors to the Texas Hummer/Bird Celebration. *Human Dimensions of Wildlife*, 8(3), 199-218.
- Sevindi, C. (2013). Ekoturizm ve Kuş Gözlemciliği Açısından Kuyucuk Gölü Kuş Cenneti (Arpaçay-Kars). *Türk Coğrafya Dergisi*, (61), 63-76.
- Şekercioğlu, Ç. H. (2002). Impacts Of Birdwatching On Human And Avian Communities. *Environmental Conservation*, 3, 282-289.
- Türkiye Kültür Portalı. (2021a). Yeniçağa Gölü - Bolu. [URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/TurizmAktiviteleri/yencagagolu>, (Erişim Tarihi: 13 Mart 2021).
- Türkiye Kültür Portalı. (2021b). Aladağ Göleti - Göksu - Bolu. [URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/TurizmAktiviteleri/aladaggolet---goksu> (Erişim Tarihi: 13 Mart 2021).